

Riksdagen
Grundlagsutskottet

Riksdagens grundlagsutskott har inbegärt ett skriftligt sakkunnigyttrande av Statens ämbetsverk på Åland om RP 13/2025 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om en reform av statens regionförvaltning. Statens ämbetsverk på Åland tackar för möjligheten att yttra sig om propositionen. Ämbetsverket har begränsat sitt utlåtande till det 3:e lagförslaget, lagen om Statens ämbetsverk på Åland. Ämbetsverket lämnar härmed följande utlåtande:

Sammanfattning

- Statens ämbetsverk på Åland förordar det 3:e lagförslaget i propositionen med förslag till lag om Statens ämbetsverk på Åland.
- Uppgifterna för Statens ämbetsverk på Åland bör som i gällande lagstiftning föreskrivas särskilt. Statens ämbetsverk på Åland har inte enligt gällande rätt en allmän behörighet att sköta statliga uppgifter i landskapet Åland. Uppgifterna regleras uttryckligen i lag för Statens ämbetsverk på Åland, med stöd av 16 § i regionförvaltningsverkslagen och i republikens presidents förordningar, så kallade överenskommelseförordningar. För att säkerställa tillgången till statliga tjänster och att det reserveras tillräckligt med resurser för skötseln av dessa bör uppgifterna för ämbetsverket regleras tydligt.
- Enligt övergångsbestämmelsen i 31 § i lagen om Tillstånds- och tillsynsverk säkerställer och tryggar man kontinuiteten i skötseln av de uppgifter som föreskrivs i lag eller förordning när bestämmelserna om regionförvaltningsverken upphävs.
- Statens ämbetsverk på Åland anser att samarbete mellan självstyrelsemyndigheterna på Åland och de statliga myndigheterna är av central betydelse vid beredningen och verkställandet av den regionala beredskapen på Åland. Det regionala beredskapsarbetet kommer att kunna dra nytta av bestämmelserna om nationell samordning av det regionala beredskapssamarbetet som stadgas i den föreslagna lagen om Tillstånds- och tillsynsverket. Beredningen av beredskapsverksamhet och -uppgifter som gäller Åland hör i övrigt till området för pågående ändringar av beredskapslagen (1552/2011), republikens presidents förordning (900/2000) och självstyrelselagen för Åland (1144/1991).
- För att Statens ämbetsverk på Åland ska få möjlighet att tillhandahålla likvärdiga statliga digitala tjänster till invånarna på Åland är det av central betydelse att tillräckliga resurser reserveras för detta utvecklingsarbete. Detta är särskilt aktuellt i fråga om folkbokförings- och förmynderskapsärenden.

Allmänt

Syftet med statens regionförvaltningsreform är att göra tillståndsprocesserna smidigare och förenhetliga tillsynen. Syftet med reformen i landskapet Åland är att trygga Statens ämbetsverk på Ålands ställning och uppgifter i dess nuvarande form. Dessa åtgärder tillsammans uppfyller regeringens mål att stärka en hållbar ekonomisk tillväxt.

Statens ämbetsverk på Åland är **en statlig sektorsövergripande förvaltningsmyndighet i landskapet Åland** och tillhandahåller statliga tjänster i enlighet med de uppgifter som föreskrivits för ämbetsverket. Ämbetsverk har lång praktisk erfarenhet av statlig verksamhet på Åland, beaktandet av språkliga rättigheter samt samarbetet mellan statsmyndigheterna och självstyrelsemyndigheterna på Åland.

En egen lag om Statens ämbetsverk på Åland (3:e lagförslaget) förtydligar ämbetsverkets ställning och uppgifter samt synliggör såväl tillgången till statliga tjänster för ålänningarna som ämbetsverkets samarbete med riksmyndigheterna och självstyrelsemyndigheterna.

Beredningen av genomförandet har också synliggjort utvecklingsfrågor som ämbetsverket har drivit under årens lopp, men som fortfarande kräver åtgärder för att nivån på utförandet av uppgifterna ska uppnå samma nivå som i övriga riket. Till detta hör **digitalisering av statens tjänster på Åland** samt främjande av **det regionala beredskapsarbetet i samarbete** med statsmyndigheterna, Ålands kommuner, självstyrelsemyndigheterna, företag och andra organisationer samt invånarna på Åland.

Statens ämbetsverks ansvarsområde förtydligas

Ansvarsområdet för Statens ämbetsverk på Åland förtydligas avsevärt då 16 § i lagen om regionförvaltningsverken slopas. Den mekanism genom vilken uppgifter för Statens ämbetsverk på Åland har föreskrivits, utan att den uttryckligen syns i en författning, försvinner.

Enligt 16 § i lagen om regionförvaltningsverken (896/2009) *i landskapet Åland är Statens ämbetsverk på Åland, som leds av landshövdingen, en sådan myndighet inom statsförvaltningen som avses i denna lag. Ämbetsverket sköter sådana uppgifter som avses i 4 § i 3 denna lag och som enligt självstyrelselagen för Åland (1144/1991) hör till området för rikets behörighet. I fråga om ämbetsverkets uppgifter gäller i övrigt vad som särskilt föreskrivs om dem. I fråga om landshövdingen som är direktör för Statens ämbetsverk på Åland föreskrivs i självstyrelselagen för Åland.*

I regeringspropositionen bedöms nuläget (kapitel 2.2.2.4) så att till följande lagar behövs det fogas en bestämmelse om att det i landskapet Åland är Statens ämbetsverk på Åland som svarar för de uppgifter som föreskrivits för regionförvaltningsverken och som enligt självstyrelselagen för Åland hör till rikets lagstiftningsbehörighet:

i bostadsaktiebolagslagen (8:e lagförslaget), lagen om gruppbyggande (37:e lagförslaget), aktiebolagslagen (32:a lagförslaget), vallagen (41:a lagförslaget), lagen om bostadsköp (7:e lagförslaget), föreningslagen (44:e lagförslaget), konsumentskyddslagen (13:e lagförslaget), lagen om deponering av pengar, lagen om vissa befogenheter för konsumentskyddsmyndigheterna (27:e lagförslaget), lagen om säkerhetsutredning av olyckor och vissa andra händelser (39:e lagförslaget), lagen om öppna bolag och kommanditbolag (16:e lagförslaget), lagen om bostadsrättsföreningar (15:e lagförslaget),

lagen om europabolag (11:e lagförslaget), lagen om europaandelslag (10:e lagförslaget), lagen om andelslag (33:e lagförslaget), upphovsrättslagen (96:e lagförslaget), lagen om samfälligheter (166:e lagförslaget), lagen om Konkurrens- och konsumentverket (191:e lagförslaget), lagen om mätinstrument (208:e lagförslaget), konkurrenslagen (184:e lagförslaget), barnskyddslagen (250:e lagförslaget), lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (221:a lagförslaget) och alkohollagen (213:e lagförslaget).

Uppgifterna för Statens ämbetsverk på Åland bör som i gällande lagstiftning föreskrivas särskilt. Statens ämbetsverk på Åland har inte enligt gällande rätt en allmän behörighet att sköta statliga uppgifter i landskapet Åland. Uppgifterna regleras uttryckligen i lag för Statens ämbetsverk på Åland, med stöd av 16 § i regionförvaltningsverkslagen och i republikens presidents förordningar, så kallade överenskommelseförordningar. För att säkerställa tillgången till statliga tjänster och att det reserveras tillräckligt med resurser för skötseln av dessa bör uppgifterna för ämbetsverket regleras tydligt.

Upphävandet av regionförvaltningslagen och särskilt dess 16 § aktualiserar frågor som statsrådets lagberedning bör fästa större uppmärksamhet vid framöver. **Statens ämbetsverk på Åland anser att följande borde beaktas i beredningen av rikslagstiftning för att undvika komplicerade tolkningssituationer och för att främja samarbetet mellan självstyrelsemyndigheterna och de statliga myndigheterna på Åland:**

- 1) huruvida uppgiften i landskapet Åland hör till landskapet Ålands lagstiftningsbehörighet eller till rikets lagstiftningsbehörighet, och
- 2) om uppgiften inte hör till landskapet Ålands lagstiftningsbehörighet, ska det tydligt anges vilken statlig myndighet som ska sköta uppgiften i landskapet Åland.

Vid lagberedningen borde man identifiera de uppgifter som inom självstyrelseområdet hör till de statliga myndigheternas behörighet samt de uppgifter där behörigheten fördelas mellan självstyrelsemyndigheterna och de statliga myndigheterna (till exempel regionala beredskapsuppgifter).

Enligt övergångsbestämmelsen i 31 § i lagen om Tillstånds- och tillsynsverk säkerställer och tryggar man kontinuiteten i skötseln av de uppgifter som föreskrivs i lag eller förordning när bestämmelserna om regionförvaltningsverken upphävs.

Till sådana förordningar hör till exempel överenskommelseförordningen (1179/2009) där det föreskrivs om vissa förvaltningsuppgifter inom hälso- och sjukvården i landskapet Åland. Enligt förordningen ska Ålands landskapsregering sköta de uppgifter inom hälso- och sjukvården i landskapet Åland som enligt i landskapet gällande rikslagstiftning hör till regionförvaltningsverken (1 § 1 mom.). Ett annat exempel är bestämmelser om vilka myndigheter som ska sköta uppgifter som gäller beredskap för undantagsförhållanden. Sådana bestämmelser finns i republikens presidents förordning om skötseln i landskapet Åland av förberedande uppgifter för undantagsförhållanden (900/2000). Det är viktigt att

dessa uppgifter fortsättningsvis kan skötas på Åland också i väntan på ny lagstiftning antas eller att en ny överenskommelseförordning utfärdas.

Verksamhetsområdet regleras uttryckligen (lagstiftningen blir mer transparent)

I 1 § i förslaget till lag om Statens ämbetsverk på Åland föreskrivs det om ämbetsverkets ställning och verksamhetsidé. Ämbetsverket ska i likhet med gällande lag **ansvara för tillgången till statliga tjänster i landskapet Åland och främja den regionala jämlikheten genom att sköta verkställighets-, styrnings- och tillsynsuppgifter inom ramen för sin behörighet i landskapet Åland.**

Till Statens ämbetsverks ställning och uppgifter hör i väsentlig grad att trygga statliga tjänster på svenska på Åland. Detta förutsätts i språkbestämmelserna i 6 kap. i självstyrelselagen för Åland. Tillämpningsområdet för 6 kap. är bestämt till det geografiska området, vilket innebär att det, vid sidan om självstyrelsemyndigheterna, är förpliktande för alla statliga myndigheter med verksamhet på Åland.

Statens ämbetsverks uppgifter har samlats i förslagets 3 §, som till sin karaktär är en informativ bestämmelse. De materiella bestämmelserna om Statens ämbetsverks uppgifter finns i annan rikslagstiftning samt i republikens presidents förordningar (överenskommelseförordning).

I 3 § 1 mom. räknas de uppgiftsområden upp som utgör kärnan i Statens ämbetsverks verksamhet och de statliga tjänster som ämbetsverket tillhandahåller. I bestämmelsen införs begreppet **"folkbokföring"**, med vilket det hänvisas till uppgifter för vilka magistraterna ansvarade för på Åland i stället för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Uppgifterna har sedan många år hört till Statens ämbetsverk på Åland i landskapet Åland. Utöver dessa folkbokföringsuppgifter hör till ämbetsverket exempelvis uppgifter som enligt vallagstiftningen samt uppgifter som avses i lagen om för- och efternamn, föräldraskapslagen, lagen om konsfastställelse, religionsfrihetslagen, lagen om dödförklaring och lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

Paragrafens 2 mom. gäller så kallade **rättsskyddsuppgifter** vilka har överförts från länsstyrelserna till regionförvaltningsverken när länsstyrelserna lades ned. Dessa är åtgärddar enligt exempelvis deponeringslagen, lagen om bostadsaktiebolag, lagen om andelslag, föreningslagen, lagen om europabolag, lagen om europaandelslag, lagen om bostadsrättsföreningar, lagen om säkerhetsutredning av olyckor och vissa andra händelser, lagen om öppna bolag och kommanditbolag, upphovsrättslagen, lagen om bostadsköp, lagen om gruppbyggnad, vallagen samt lagen om samfälligheter.

Paragrafens 3 mom. innehåller **uppgifter inom den regionala beredskapen samt befolkningsskyddsuppgifter** och 4 mom. landshövdingens och ämbetsverkets **uppgifter i Ålandsdelegationen.**

Statens ämbetsverk kommer även i fortsättningen att ha ett mer omfattande uppgiftsområde än vad regionförvaltningsverken har för närvarande eller det nya Tillstånds- och tillsynsverket kommer att få genom propositionen. Uppgifterna utgörs av statliga tjänster som ska finnas tillgängliga i det självstyrande området oberoende av deras årliga användningsgrad.

Enligt 5 § i det 3. lagförslaget ankommer *den allmänna administrativa styrningen av Statens ämbetsverk på Åland på finansministeriet. Statens ämbetsverk på Åland styrs inom respektive ansvarsområde av justitieministeriet, inrikesministeriet, finansministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, kommunikationsministeriet, arbets- och näringsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet och de ämbetsverk inom centralförvaltningen som enligt vad som föreskrivs eller bestäms särskilt ska sköta styrningen. De styrande ministerierna svarar inom sina ansvarsområden för att samarbetet mellan Statens ämbetsverk på Åland och riksmyndigheterna stöder ordnandet av och tillgången till statlig service på lika villkor inom riket och inom landskapet Åland. Finansministeriet har hand om den funktionella styrningen av ämbetsverkets gemensamma funktioner och övriga åtgärder som behövs med tanke på en enhetlig verksamhet vid ämbetsverket. Författningen ger en tillräcklig beskrivning av det statliga myndighetsnätverk med vilket ämbetsverket samarbetar, inklusive de ämbetsverk som hör till ministeriernas förvaltningsområden.*

Statens ämbetsverk på Åland ger i enlighet med 8 § i *förvaltningslagen* (434/2003) sina kunder rådgivning i anslutning till skötseln av ett förvaltningsärende, svarar på frågor och förfrågningar som gäller utträttandet av ärenden och handleder samt anvisar vid behov kunderna till den behöriga myndigheten när ärendet inte hör till Statens ämbetsverk. Ämbetsverket bistår också andra myndigheter på myndighetens begäran vid skötseln av en förvaltningsuppgift samt främjar även i övrigt samarbetet mellan myndigheterna i enlighet med 10 § i *förvaltningslagen*.

Regional beredskap

Landskapet Ålands västra gräns är inte bara självstyrelsens västra gräns utan hela Finlands. Händelser i det västra gränsområdet följs upp av såväl självstyrelsemyndigheterna som de statliga myndigheterna. Samarbetet kring detta sker kontinuerligt och är särskilt viktigt nu när risken för hybridpåverkan är högre än tidigare.

I 3 § 3 mom. i förslaget till lag om Statens ämbetsverk på Åland stadgas: *"Statens ämbetsverk på Åland sköter inom ramen för sin behörighet i landskapet Åland beredskaps- och beredskapsplaneringsuppgifter. Om samordningen av dessa uppgifter med Ålands självstyrelsemyndigheter föreskrivs särskilt. Om landshövdingens och Statens ämbetsverks befolkningsskyddsuppgifter föreskrivs särskilt."*

I rikslagen är det inte möjligt att lagstifta om uppgifter för självstyrelsemyndigheterna. Det kan enbart göras genom självstyrelselagen för Åland (1144/1991) och republikens presidents förordningar (överenskommelseförordning). I Republikens presidents

förordning om skötseln i landskapet Åland av förberedande uppgifter för undantagsförhållanden (27.10.2000/900) föreskrivs om samordning av beredskaps- och beredskapsplaneringsuppgifter på Åland. I överenskommelseförordningen utpekas samrådsdelegationen för beredskapsärenden till ett samarbetsorgan, som leds av landshövdingen och lantrådet. Förordningen gäller statliga myndigheter och självstyrelsemyndigheterna på Åland.

Statens ämbetsverk på Åland anser att samarbete mellan självstyrelsemyndigheterna på Åland och de statliga myndigheterna är av central betydelse vid beredningen och verkställandet av den regionala beredskapen på Åland. Det regionala beredskapsarbetet kommer att kunna dra nytta av bestämmelserna om nationell samordning av det regionala beredskapssamarbetet som stadgas i den föreslagna lagen om Tillstånds- och tillsynsverket. Beredningen av beredskapsverksamhet och -uppgifter som gäller Åland hör i övrigt till området för pågående ändringarna av beredskapslagen (1552/2011), republikens presidentens förordning (900/2000) och självstyrelselagen för Åland (1144/1991).

Digitaliseringen

Digitaliseringen av statliga tjänster pågår vid Statens ämbetsverk på Åland i samarbete med Myndigheten för Digitalisering och befolkningsdata (MDB). Det handlar om uppgifter gällande förmynderskapsärenden, folkbokföring, registrering enligt äktenskapslagen och adressändringar samt namnändringar. I nuläget tar tjänstemannen emot uppgifterna från kunden skriftligen för att därefter mata in uppgifterna i MDB:s datasystem. Kunderna på Åland kan inte själva registrera uppgifter i MDB:s websystem på det sätt som är möjligt att göra i övriga riket. Dessa web-tjänster är inte tillgängliga i landskapet Åland. För att Statens ämbetsverk på Åland ska få möjlighet att tillhandahålla likvärdiga statliga digitala tjänster till invånarna på Åland är det av central betydelse att resurser reserveras för detta utvecklingsarbete.

Orsaken till att kunderna på Åland inte har getts tillträde till web-tjänsterna kan bero på snäva tolkningar av lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), förvaltningslagen (434/2003) samt en olycklig gränsdragning i lagen om informationshantering inom den offentliga förvaltningen (906/2019). I informationshanteringslagen föreskrivs i 3 § 5 mom. att lagen "inte tillämpas på landskapsmyndigheter och inte heller på **statliga** och kommunala myndigheter i landskapet Åland."

Med hänvisning till det anförda understöder Statens ämbetsverk på Åland det 3:e lagförslaget i propositionen med förslag till lag om Statens ämbetsverk på Åland.

Landshövding

Marine Holm-Johansson